GEOGRAFSKI VIDIKI SODOBNEGA IZSELJEVANJA IZ SLOVENIJE

Lucija Lapuh, dipl. geogr.

Liptovska 19, SI-3210 Slovenske Konjice

e-mail: lucija_lapuh@yahoo.com

Izvirni znanstveni članek

COBISS 1.01

Izvleček

Prispevek obravnava sodobne trende izseljevanja iz Republike Slovenije od osamosvojitve do leta 2010. Orisane in ovrednotene so demogeografske značilnosti Slovencev, ki so se preselili v tujino in predstavljeni rezultati spletne ankete, narejene med sodobno slovensko diasporo. Slovenija je ponovno emigracijska država, vendar glavnega ciljnega območja selitev ni mogoče določiti.

Ključne besede: Slovenija, mednarodne selitve, demogeografija, slovensko izseljinstvo, diaspora

GEOGRAPHICAL VIEWS ON CONTEMPORARY EMIGRATION FROM SLOVENIA

Abstract

The aim of the article is to give a review of contemporary emigration trends from the Republic of Slovenia since its independence until 2010. Demogeographical characteristics of the Slovenians who emigrated abroad are described and evaluated from the results of the online survey made in the contemporary Slovenian diaspora. Slovenia is again a country of emigration, but the main migration destinations cannot be determined.

Key words: Slovenia, international migrations, demogeography, Slovenian emigrants, diaspora

I. UVOD

Sodobne mednarodne selitve so povezane s procesom globalizacije in nadnacionalnimi integracijami: oboje je pospešilo sodobne selitvene tokove zlasti v Evropi. Na mednarodne selitvene tokove bistveno vplivajo tudi selitvene politike držav. Notranja odprtost prostora Evropske unije je z uveljavljanjem načel prostega pretoka ljudi, kapitala, blaga in storitev spremenila meje regionalnih in dnevnih gibanj ljudi. Sočasno se je spremenila tudi struktura migrantov. Zadnjih dvajset let je Slovenija doživela dve pomembni prelovnici – neodvisnost leta 1991 in vključitev v Evropsko unijo leta 2004. S članstvom v Evropski uniji je postala mobilnost del našega vsakdana.

Vprašanju selitev se je v Sloveniji namenjalo precej pozornosti. Velike premike na področju mednarodnih selitev v zadnjem desetletju so ugotovili v obsežni raziskavi Inštituta za ekonomska raziskovanja z naslovom *Migracije v Sloveniji v luči vključitve v EU* (Bevc in sod., 2000b). Preučevali so predvsem emigracijo raziskovalcev in študentov (Bevc, 2010).

Namen prispevka je predstaviti in natančno ovrednotiti sodobne selitvene tokove, ki so Slovenijo znova postavili v vlogo izrazito emigracijske države, le da sedaj govorimo pretežno o begu možganov. Selitve tudi niso geografsko ciljno usmerjene, temveč izrazito razpršene, kakor so razpršeni tudi razlogi, ki te selitve spodbujajo.

Vsaka sprememba okolja, v katerem človek živi in dela, vsebuje nekaj negotovosti. Bistvo selitve je tudi v tem, da si posameznik ustvari novo življenje, oblikuje družino, ustvari nov krog prijateljev in se naposled tudi identificira s tujo kulturo in običaji. Asimilacijski proces je rezultat nuje po prilagoditvi, je iskanje nove identitete in poskus vzdrževanja stare. Človek z izkušnjami v tujini lahko za svojo domovino predstavlja nov velik kapital, čeprav te ljudi začasno izgubi (Večerni gost, 2009). Trend izseljevanja iz Slovenije narašča.

Selitve niso prostorski fenomen same po sebi, bolj kot kadarkoli so postale pomemben element mednarodnih, nacionalnih in lokalnih zadev (Boyle in sod., 1998). S preučevanjem mednarodnih selitev se ukvarjajo različne znanstvene discipline: sociologija, geografija, zgodovina, ekonomija, politologija, socialna psihologija, demografija (Genorio, 1981), etnologija, historična demografija, teologija, idr. (Drnovšek, 2010). Čeprav vse znanosti uporabljajo iste podatke, je njihova aplikacija po posameznih vedah bistveno različna. Geografija preučuje družbo po njenih zunanjih pokrajinskih učinkih, sociolog pa po njeni notranji strukturi in spremembah. V geografiji se posebej posvečamo interakciji med človeškimi dejavnostmi in učinki v pokrajini (Genorio, 1981). Naloga geografov je, da prostorsko prikažemo selitvene tokove, njihovo vrsto, obseg in zapletenost (Boyle in sod., 1998).

2. METODE DELA

Prispevek je nastal na podlagi obsežne terenske raziskave, ki je bila podlaga moje diplomske naloge z naslovom *Geografski vidiki sodobnega izseljevanja iz Slovenije* (Lapuh, 2010). V njej sem preverjala naslednje hipoteze:

- izseljevanje državljanov Republike Slovenije v tujino se povečuje zaradi ekonomskih vzrokov – iskanje boljših priložnosti;

- glavnega ciljnega območja priseljevanja ni;
- izseljujejo se predvsem izobraženci – to imenujemo beg možganov.

Področje raziskovanja selitev je izrazito interdisciplinarno. Celostna obravnava sodobnega izseljevanja iz Slovenije je dosežena z obravnavo demogeografskih, ekonomskih, kulturnih in družbenih procesov izseljencev ter združevanjem različnih metodologij. Pri raziskovanju selitev ne gre samo za kvantitativne, ampak tudi kvalitativne raziskave.

Nepopolne statistike so velik problem pri raziskovanju selitev. Opazovanje trendov selitev za daljše obdobje je težavno. Podatki za posamezna obdobja niso povsem primerljivi, saj so se spreminjale posamezne kategorije, metode in tehnike popisov:

- ob osamosvojitvi je območje nekdanje Jugoslavije za Slovenijo postalo tujina (Bevc in sod., 2000b);
- do leta 1992 so se upoštevale selitve državljanov vseh republik nekdanje Jugoslavije, ki so se priselili v Slovenijo, oziroma se iz nje odselili;
- od 1992 do 1994 so se upoštevale le selitve državljanov Republike Slovenije (Statistični letopis 2009);
- z letom 1995 se je poleg državljanov Republike Slovenije začelo spremljati tudi selitve tujcev. Podatki o odselitvah tujcev so bili ocenjeni na osnovi podatkov o številu tujcev in naravnem gibanju prebivalstva v Sloveniji (Bevc in sod., 2000b);
- od leta 1999 so upošteevane tudi prijavečasne odsotnosti zaradi odhoda v tujino (za več kot tri mesece), oziroma prijave vrnitve iz tujine, kjer so državljani Republike Sloveniječasno prebivali;
- od leta 2008 dalje govorimo o statistični selitvi takrat, kadar je biločasno prebivališče objavljeno ali kadar veljavnost prijavečasnega prebivališča ni bila obnovljena v zakonsko določenem roku (Statistični letopis 2009).

Težava je le pri obravnavanju tistih državljanov, ki za več kot tri mesece odpotujejo v tujino, hkrati pa imajo v Sloveniji še vedno prijavljeno stalno prebivališče. Po metodologiji selitvene statistike se do leta 1999 ti prebivalci niso upoštevali kot selivci, čeprav po novi definiciji prebivalstva ne sodijo več med prebivalstvo Slovenije (Bevc in sod., 2000b).

V prispevku veljajo naslednje opredelitve: izseljenec, selivec (emigrant) je državljan Republike Slovenije, ki je v Sloveniji odjavil prebivališče z namenom, da se bo odselil v tujino. Selitev (migracija) je torej sprememba prebivališča določene osebe. Mednarodne migracije po Masseyju (1993) nastanejo zaradi geografskih razlik v ponudbi in v povpraševanju po delu. Termin 'sodobna slovenska diaspora' je uporabljen za označevanje skupine Slovencev, razkropljenih po svetu, ki so domovino zapustili po osamosvojitvi.

2.1. Merjenje selitev znotraj Evropske unije in priporočila Organizacije združenih narodov

Osrednji statistični urad EU je EUROSTAT s sedežem v Luksemburgu. Urad skuša oblikovati skupen evropski statistični prostor. Pri delu je v veliki meri odvisen od statističnih podatkov, ki mu jih posredujejo države članice (Slovenija in Evropska unija, 2003).

Statistične podatke o selitvah pošiljajo Eurostatu nacionalni statistični uradi ter ministristva za notranje in zunanje zadeve (Eurostat Yearbook, 2003).

Priporočila Organizacije združenih narodov razlikujejo na podlagi dejanskega trajanja bivanja tri kategorije selivcev: tiste z manj kot tremi meseci neprekinjenega bivanja v tujini ne štejejo kot selitev, 3–12 mesecev opredeljujejo kot kratkotrajno selitev in več kot eno leto štejejo za dolgotrajno selitev. Kratkotrajne in dolgotrajne selivce je mogoče ločiti šele po enem letu od prvega selitvenega dogodka. V Sloveniji se po sedANJI statistični metodologiji vsaka selitev šteje za meddržavno selitev državljana Republike Slovenije, če je ta prijavil oziroma odjavil stalno bivališče, ne glede na trajanje prebivanja v tujini. Poskus upoštevanja omenjenega kriterija OZN v Sloveniji na dejanskih podatkih o selitvah državljanov Republike Slovenije za leti 1997–1998 je pokazal, da lahko pretežni del meddržavnih selivcev po veljavni slovenski metodologiji po priporočilih OZN opredelimo kot dolgotrajne selivce (Bevc in sod., 2000b).

Podatki za potrebe raziskave so bili pridobljeni s spletno anketo (osebno anketiranje, oziroma anketiranje po pošti ne bi bilo izvedljivo). Pri tem je bilo upoštevano, da so sodobni selivci elektronsko pismeni. Spletna anketa je bila objavljena na spletni strani SurveyMonkey. Obenem je bilo potrebno navezati stike s Slovenci, ki živijo v tujini in so se iz Slovenije preselili po osamosvojitvi Slovenije. Ker kakršnakoli podatkovna baza o teh ljudeh ne obstaja, smo skušali z njimi navezati stik s pomočjo slovenskih društev in organizacij tako v Sloveniji kot v tujini.

Elektronska povezava na spletno anketo je bila v tujino poslana na različne naslove, mdr. na slovenska društva, katoliške misije, slovenska veleposlaništva in konzularna predstavništva, inštitucije Evropske unije, predstavništva slovenskega gospodarstva, večja slovenska podjetja, študentom, posameznikom.

Prošnja za sodelovanje v anketi je bila po elektronski pošti poslana tudi v angleškem, nemškem in španskem jeziku, saj smo želeli sodelovanje čim večjega kroga ljudi. Vemo, da nekateri predstavniki slovenskih društev slovenskega jezika ne obvladajo več dobro in nismo želeli, da bi bil jezik vzrok nesodelovanja v anketi. Anketa je bila objavljena tudi na nekaterih spletnih straneh društev iz Slovenije (Rafaelova družba, Društvo Slovenija v svetu, Slovenska matica), ki smo jih v času terenskega dela obiskali na njihovih sedežih in z njimi navezali stik, in na nekaterih spletnih straneh društev Slovencev po svetu. Anketirance smo poleg sodelovanja v anketi prosili tudi, da naj jo posredujejo še komu, ki ga poznajo (metoda snežne kepe). Spletno anketiranje je potekalo marca in aprila 2010, sodelovalo je 777 Slovencev iz 46 držav. Celotne populacije sicer ne moremo natančno oceniti, menili pa smo, da je takšna številka dovolj velika in dovoljuje sklepe ter nekatere splošitve.

3. IZSELJEVANJE IZ SLOVENSKEGA KULTURNEGA PROSTORA SKOZI ZGODOVINO

Selitve kot družbeni procesi so, razen izгона in bega, odziv na bolj ali manj kompleksne ekonomske in ekološke, socialne in kulturne, eksistenčne in družbene razmere (Bade, 1993). So normalen pojav in strukturalni del človeške družbe skozi vso

njeno preteklost, pomembne tako za posameznikovo, oziroma družinsko življenje, kot za trg delovne sile. Socialna in prostorska gibljivost sta temeljni sestavini tega pojava (Drnovšek, 2007).

Slovenski kulturni prostor je bil dolgo območje odseljevanja prebivalstva. Izseljevanje ga je zajelo sredi devetnajstega stoletja zaradi visoke rodnosti in agrarne prenaseljenosti (Medved, 1999). Od leta 1829 do tridesetih let 20. st. se je za odselitev iz Evrope odločilo vsaj 52 milijonov Evropejcev. Poceni zemlja je ljudi zvalila v Združene države Amerike, Kanado, Avstralijo, Južno Afriko in na Novo Zelandijo (Jones, 1990). Tisti, ki niso zmogli potnih stroškov za pot preko oceana, so odhajali v industrijske (rudarske) predele Avstrije, Nemčije, Nizozemske in Belgije (Ravbar, 1974). Misel na zaslužek je spodbudila številna dekleta in žene z območja Krasa, Vipavske doline in Brd za odhod v Egipt, kjer so se zaposlile kot dojilje, varuške, služkinje in kuharice (Drnovšek, 2010).

Po prvi svetovni vojni je bila emigracija v glavnem le kontinentalna (Ravbar, 1974), saj so se ameriška 'zlata vrata' po prvi svetovni vojni zaprla. Izseljevanje se je preusmerilo v industrijske dežele zahodne Evrope (Drnovšek, 2010). Vzroki selitev so poleg ekonomskih postali tudi politični in etnični. S Primorske se je izselilo ok. 50.000 Slovencev (Medved, 1999). Asimilacijski pritiski v fašistični Italiji, združeni s poslabšanimi življenjskimi pogoji, so vodili v povečano izseljevanje predvsem v Argentino (Drnovšek, 2010).

Med obema svetovnima vojnama se je izselilo relativno malo Slovencev (ocenjuje se, da je proces zajel do okoli 100.000 oseb), velik del so predstavljali sezonski delavci. Evropske priseljenke države so vodile omejevalno in organizirano priseljenko politiko, zlasti po izbruhu velike gospodarske krize (Drnovšek, 2010). Ocenjuje se, da je med obema svetovnima vojnama po svetu živelo od 350.000 do 400.000 Slovencev (Ravbar, 1974).

Med prisilne selitve se uvrščajo tudi izseljenci (izgnanci) iz časa druge svetovne vojne, npr. v Nemčijo, Italijo, na Hrvaško, v Srbijo in drugam. Prisilno so izganjali ljudi v delovna in koncentracijska taborišča v Italiji in Nemčiji, kočevski Nemci so morali zapustiti svoje domove na Kočevskem (Drnovšek, 2010).

Emigracija po drugi svetovni vojni je bila pretežno politična (Ravbar, 1974). Begunci so se kot razseljene osebe po letu 1947 razkropili vsepovsod po svetu, zlasti v Argentino, Avstralijo, Kanado, ZDA, mnogi so ostali tudi v evropskih državah (npr. v Veliki Britaniji; Drnovšek, 2010).

Ob koncu 60. in v začetku 70. let 20. st. so Slovenci v večjem številu odhajali na začasno delo v razvite zahodnoevropske države, deloma tudi drugam po svetu, npr. v Avstralijo, Kanado, ZDA (ta pojav imenujemo zdomstvo; Medved-Cvikl, 2008). V tujino jih je vodila želja po boljšem zaslužku in zaposlitvi nasploh. Delo v tujini se je namesto pričakovanih nekaj let podaljšalo v desetletje in več. Čeprav so zdomci razpršeni po skoraj vseh evropskih državah, štiri izstopajo po njihovem številu: Nemčija (leta 1991 je tam živelo 26.500 ljudi iz Slovenije), Avstrija (7610), Švica (4068) in Italija (2839). Sledita Francija in Švedska, kjer je bilo zdomcev manj kot 1000 (Zupančič, 1998).

Po osamosvojitvi Slovenije se je obseg čezmejnih dnevni delovnih migracij močno povečal (Bufon, 1997). Dnevne delovne migracije predstavljajo danes pomemben čezmejni tok in puščajo na obeh straneh meje vrsto posledic in sledov.

4. SELITVENE POLITIKE ČLANIC EVROPSKE UNIJE

Sodobne mednarodne selitve so povezane s procesi globalizacije in nadnacionalnimi integracijami. Hkrati nacionalne države s svojimi selitvenimi politikami še vedno močno vplivajo na mednarodna selitvena dogajanja. V zadnjih dvajsetih letih so se v državah EU zgodile velike socialne, politične in ekonomske spremembe. Notranja odprtost prostora Evropske unije pomeni prost pretok ljudi (vključuje pravico prostega gibanja, bivanja in dela, socialne, politične in državljanske pravice), kapitala, blaga in storitev.

V sedanji politiki 'notranjih' selitev Evropske unije velja, da vsaka država sama izvaja in določa izvedbeno migracijsko zakonodajo v skladu s svojo tradicijo in ekonomskimi potrebami, kolikor ne kršijo omenjenih načel skupnosti ter človekovih pravic. S tem so dane možnosti za nadzor nelegalnega priseljavanja in 'izbiro gospodarstvu potrebnih kadrov' (Bevc in sod., 2000a; Frank, 2004). Glede na sprejeta pravila EU o 'odprti družbi' to sicer ni več možno z direktnimi zakonskimi omejitvami, pač pa s pogojevanjem pridobitve pravice do stalnega bivališča ter dovoljenja za delo tujcem iz držav nečlanic po pravilih nacionalne izvedbene zakonodaje (Bevc in sod., 2000a).

Notranja odprtost prostora Evropske unije je z uveljavljanjem načel prostega pretoka ljudi, kapitala, blaga in storitev spremenila meje regionalnih in dnevnih gibanj ljudi, sočasno pa se je spremenila tudi struktura selivcev. Vsi državljani znotraj Evropske unije imajo pravico bivanja v katerikoli evropski državi pod določenimi pogoji in omejitvami (Nolan, 2000). Bivanje brez prijave bivališča je dovoljeno do šest mesecev (Bevc, 2000a).

Evropsko državljanstvo in s tem pravica do svobodnega gibanja znotraj Evropske unije ter kulturna podobnost povečuje selitve znotraj EU. Gibanje oseb med državami predstavlja danes temeljno državljansko pravico, ki je ključno zaznamovala zadnja desetletja evropskega združevanja (Slovenija in Evropska unija, 2003). Priseljenim iz drugih držav članic tako omogočijo enakopravnost z državljani in socialno integracijo (Bevc in sod., 2000a; 2000b).

Leta 1985 so članice EU podpisale Schengenski sporazum, ki je zagotavljal prosto gibanje ljudi znotraj tega prostora. Veljalo naj bi načelo podrejenosti: EU naj regulira le tisto, kar ne more biti učinkoviteje rešeno na regionalni ali nacionalni ravni. Pogodbi EU, podpisani v Maastrichtu in Amsterdamu, ter konvencija iz Tampereja so sklepi (dobrih namenov) za bodoči proces približevanja raznolikih nacionalnih politik na področju 'notranjih' in 'zunanjih' selitev v EU (Bevc in sod., 2000a; 2000b).

Maastrichtska pogodba spodbuja nastajanje evropske identitete. Čeprav se identificiramo z nacionalnimi identitetami, je potencial za povezovanje v celoto omejen. Evropska identiteta je mogoča samo, če jo sprejememo kot eno od mnogih identitet. Maastrichtska pogodba se npr. nanaša na evropske državljane – voliti in biti kandidat na občinskih ali evropskih volitvah v gostujoči državi, pod istimi pogoji kot državljani te države (Nolan, 2000).

V okviru Evropske unije so na podlagi Amsterdamske pogodbe in v kontekstu izgradnje skupnega prostora 'svobode, varnosti in zakonitosti/pravičnosti' sklepi zasedanja Evropskega sveta v Tampereju oktobra 1999 postavili elemente strategije za skupno politiko selitev in azila. Ta strategija se kaže v prizadevanjih za vzpostavitev partnerstva in

sodelovanja med državami Evropske unije, državami izvora in državami, preko katerih potekajo migracijski tokovi. Ti tokovi zahtevajo razvijanje celovitejšega pristopa k selitvam na političnem področju, predvsem v večji usklajenosti notranjih in zunanjih politik držav članic in Evropske unije, zagotovitvi spoštovanja človekovih pravic in uveljavitvi potrebnega (so)razvoja držav izvora, tranzita in priseljevanja (Resolucija o migracijski politiki ..., 2002).

Vse članice EU imajo posebne ustanove, ki se ukvarjajo s selitvami in integracijo priseljencev v novo okolje. V večini držav so odgovornosti razporejene vertikalno med občine, ki razporejajo finance in se ukvarjajo z integracijo priseljencev, ter centralno državno vlado, ki sprejema smernice in ukrepe za kontrolo priselitev. V državah, kjer je delitev nalog horizontalna, pride pogosto do prekrivanja odgovornosti med različnimi ravnmi in različnimi ministrstvi, ki se ukvarjajo s priseljevanjem. Državi, ki jih v zvezi z imigracijsko politiko največkrat kritizirajo, sta Avstrija in Nemčija, kjer se s politiko priseljevanja ukvarja veliko število institucij, katerih delovanje ni usklajeno in dolgoročno zavira usklajeno obravnavo vprašanj v zvezi s priseljevanjem. Poleg teh institucij imajo na oblikovanje politike priseljevanja pomemben vpliv tudi interesne skupine, kot so sindikati, organizacije, v katere se priseljenci povezujejo in lahko imajo, če so močne, tudi politično moč, solidarnostne skupine državljanov za podporo in pomoč priseljencem, organizacije za kulturno izmenjavo, cerkev, itd. Proces ekonomske in socialne integracije priseljencev v državi gostiteljici lahko ponazorimo s pridobivanjem državljanstva gostiteljice – naturalizacijo (Bevc in sod., 2000b).

Vzrok za majhen selitveni tok med članicami EU je dejstvo, da so vse države članice bolj ali manj gospodarsko visoko razvite in ni velike potrebe po selitvi v drugo državo (Bevc, 2000a). Razlike v plačah med članicami EU, povezane z velikimi razlikami v stopnji brezposelnosti, ne povzročajo večjih selitvenih tokov. Geografska mobilnost v EU je relativno nizka znotraj posameznih članic EU, prav tako tudi med državami samimi (Eurostat Yearbook, 2003).

Članice EU želijo predvsem omogočiti prost pretok delovne sile med seboj. Za te 'notranje' selitve veljajo mnogo milejši pogoji kot za 'zunanje' (za priseljevanje iz držav nečlanic; Bevc, 2000a). Sistem EURES (angl. European Job Mobility Portal – Evropski portal za zaposlitveno mobilnost) je bil ustanovljen z namenom spodbujanja prostega pretoka delavcev med članicami EU. Zajema države, povezane v okviru Evropskega gospodarskega prostora. V sistem so povezani javni zavodi za zaposlovanje, sindikati in organizacije delodajalcev, koordinira pa ga Evropska komisija (Zaposlovanje v EU, 2010). Pri zaposlovanju v posamezni članici EU veljajo v praksi pravila prednostne hierarhije; prednost imajo lastni državljani, njim sledijo državljani drugih članic (Bevc in sod., 2000a; 2000b). Tokovi kapitala, dobrin in storitev pomagajo razpršiti vpliv večjega priliva priseljencev v eno državo na preostali del regije. Tako se predvideva (Borjas, 1999), da bo z uresničevanjem prostega pretoka oseb, dobrin, kapitala in storitev med državami Evropske unije prihajalo do izravnave stanja na trgu dela na celotnem območju EU (Bevc in sod., 2000b).

Eden temeljnih načinov zagotavljanja pravic delavcev, ki so (bili) v svojem delovno aktivnem obdobju zaposleni vsaj v dveh državah, je koordinacija sistemov socialne

varnosti. Ta zagotavlja, da se pridobljene pravice na področju socialne varnosti ohranijo ne glede na to, da je delavec nekaj časa delal v eni državi, to zapustil in odšel na delo v drugo državo (Ministrstvo za delo ..., 2010).

Slovenski državljani imajo prost dostop do trga dela drugih članic EU. Slovenski državljani se v članicah EU in EGP, ki uveljavljajo prehodno obdobje na področju prostega gibanja delavcev, zaposlujejo v skladu z nacionalno zakonodajo posamezne članice ali pod pogoji, določenimi z morebitnimi sporazumi med navedenimi državami in Slovenijo. To pomeni, da si morajo za delo in zaposlitev v navedenih državah pridobiti delovno dovoljenje (Ministrstvo za delo ..., 2010).

S članstvom v Evropski uniji je mobilnost še bolj postala del našega vsakdana, dosegljiva skoraj vsakemu, ki si takega doživetja želi – predvsem mladim. Bolonjska deklaracija je bila sprejeta z namenom oblikovanja skupnega evropskega visokošolskega prostora, kjer bi bile primerljive študijske stopnje in vzpostavljen kreditni sistem (ICTS), ter s tem pospeševanje mobilnosti. Nekateri od evropskih izobraževalnih programov so: Mladina – Youth (Comenius, Erasmus, Leonardo da Vinci, CEEPUS, Cmiepius), Ad futura in Marie Curie Fellowship Association. V prihodnje lahko pričakujemo odločanje mladih za krajšo zaposlitev v drugi državi (beg možganov), zlasti tistih, ki že imajo neko izkušnjo mobilnosti med študijem v okviru študentskih izmenjav med univerzami. Vedno več mladih ima izkušnjo tujine, oziroma vsaj nekaj mesecev bivanja v tujini.

5. VPLIV GOSPODARSKE SITUACIJE NA SODOBNO IZSELJEVANJE IZ SLOVENIJE

Povezava med gospodarsko razvitostjo in obsegom meddržavnih selitev je empirično dokazana v številnih študijah. Borjas (1999) je ugotovil možno povezanost stopnje izseljevanja in BDP na prebivalca. Podobne ugotovitve navajajo tudi mnoge druge študije. Če se bodo z združevanjem v Evropsko unijo ekonomske možnosti (plače, življenjski standard) med državami sčasoma izenačile, se pričakuje upad meddržavnih selitev med njimi iz ekonomskih razlogov (Borjas, 1999).

Za Slovenijo po osamosvojitvi je značilno, da je registrirana brezposelnost obratno sorazmerna s številom odseljenih v tujino. Brezposelnost se je od leta 1993 naprej zmanjševala, vendar se je izseljevanje kljub temu povečevalo vse od leta 1998. Ta podatek kaže, da brezposelnost ni v tolikšni meri razlog sodobnega izseljevanja, oziroma iskanja zaposlitve v tujini, saj število selivcev iz leta v leto narašča, brezposelnost pa pada. BDP na prebivalca raste, kot raste tudi število odseljenih. To pomeni, da višji življenjski standard omogoča preselitev, hkrati pa željo po še večjem zaslužku in višjem življenjskem standardu, ki ga imajo v večini razvitejših držav. Ob višanju življenjskega standarda v Sloveniji pa se višajo tudi življenjski stroški.

Stopnja zaposlenosti je bila v Sloveniji v drugi polovici devetdesetih let relativno visoka in stabilna (Kavaš in sod., 2006). Čeprav je tranzicijska depresija že v letu 1993 prešla v fazo tranzicijskega okrevanja in pozitivne gospodarske rasti, je vse do leta 1999 zaposlenost upadala ali stagnirala. Soočeni smo bili s t.i. pojavom okrevanja

gospodarstva brez rasti zaposlenosti ('jobless recovery'), ki je bil posledica intenzivnega prestrukturiranja gospodarstva in s tem zaposlenosti ter zniževanja prikrite brezposelnosti v podjetjih (zaposleni brez dela). Z upočasnitvijo gospodarske rasti v letih 2002 in 2003 je zaposlenost ponovno beležila negativne trende, v letu 2004 pa je spet zabeležila skromno rast (0,4 %) (Kavaš in sod., 2006).

Danes odpuščajo predvsem delavce s poklicno izobrazbo, ki delajo na perifernih območjih Slovenije. Zaradi slabega poslovanja podjetja tudi zapirajo, kar je slabo za celotno regijo, kjer je bilo podjetje locirano. Največ brezposelnih je v starostni skupini od 50 do 60 let. Ti so v letu 2009 predstavljali kar 6 % vseh brezposelnih. Visok odstotek brezposelnih mladih je skrb zbujajoč, saj predstavljajo delovno silo, ki je pravkar končala izobraževanje in je na vrhuncu delovne in ustvarjalne moči, čeprav z manj delovnimi izkušnjami. Največ brezposelnih je bilo leta 2009 med delavci s prvo stopnjo izobrazbe. Iz podatkov je razvidno, da so najlažje zaposljivi delavci z drugo in tretjo stopnjo izobrazbe. Zaradi podaljševanja šolanja in višanja dosežene stopnje izobrazbe je vedno več kadra s četrto in peto stopnjo izobrazbe (Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, 2010).

Ob prehodu v 21. st. se je slovenska industrija približala značilnostim razvitega gospodarstva: povečal se je pomen manjših in srednje velikih podjetij, podjetniki se vse bolj lotevajo proizvodnje visoke tehnologije, industrija vse manj onesnažuje okolje (Klemenčič, Lipovšek, 2002). Kljub relativni uspešnosti je bila Slovenija leta 2006 na novi razvojni točki, ko se je bolj ali manj izčrpal dosednji vzorec razvoja. Nahajala se je na razvojni prelomnici, kjer je bila ogrožena nadaljnja gospodarska rast. K temu so nas pripeljala predvsem mikroekonomska gibanja: nekonkurenčno kmetijstvo, visok delež tradicionalnih panog v predelovalni industriji, ki so se soočale s številnimi težavami, poslovne težave mnogih nekdanih šampionov, ustavil se je razvoj malih podjetij, storitve so bile v veliki meri nekonkurenčne, njihov delež se je povečeval predvsem na račun javnih storitev. Tudi slovenska država je po vseh mednarodnih klasifikacijah postala draga, neuspešna in neučinkovita (Kavaš in sod., 2006).

Slovenija je bila v preteklosti sorazmerno uspešna, kar kažejo predvsem makroekonomski kazalniki. Z vstopom v EU se je na formalni ravni zaključila ekonomska in politična tranzicija, hkrati pa se je temeljno spremenil mednarodni okvir uresničevanja slovenskega nacionalnega razvoja. Tako je Slovenija po višini BDP na prebivalca ob priključitvi dohitevala najmanj razvite 'stare' članice EU in bila precej boljša od vseh srednjeevropskih držav (Češka, Madžarska, Slovaška, Poljska) (Kavaš in sod., 2006).

Gospodarsko situacijo v preučevanem obdobju najbolje prikazuje BDP na prebivalca v evrih (spremenljivke na sliki 1 so prikazane z indeksi glede na izhodiščno leto 1995, ki ima vrednost 100). Slovenija je v tem obdobju po osamosvojitvi doživljala gospodarsko rast. V obdobju od leta 1995 do 2008 je BDP na prebivalca postopoma naraščal (iz 8.101,4 € leta 1995 na 18.449,6 € leta 2008), brezposelnost se je zmanjševala, medtem ko je število odseljenih v tujino skokovito naraslo (1995: 776 državljanov Republike Slovenije, 2008: 4766 državljanov). Registrirana brezposelnost je bila obratno sorazmerna s številom odseljenih v tujino (Statistični letopis 2010).

*Slika 1: Vpliv gospodarske situacije na sodobno izseljevanje iz Slovenije**Figure 1: The influence of economic situation on recent emigration from Slovenia* *Vir/Source: Statistični urad ..., 2010**Preglednica 1: Vpliv gospodarske situacije na sodobno izseljevanje iz Slovenije**Table 1: The influence of economic situation on recent emigration from Slovenia*

	1995	2008
BDP na prebivalca (EUR)	8101,4	18.449,6
Odseljeni v tujino – državljani RS	776	4766
Število registriranih brezposelnih oseb (stanje 31. 12. 2009)	126.759	68.239

Vir/Source: Statistični urad ..., 2010

6. DEJANSKA ZUNANJA MOBILNOST PREBIVALSTVA SLOVENIJE V OBDOBJU 1991–2010

V obdobju od leta 1992 do leta 2008 se je po podatkih statističnega urada iz Slovenije izselilo 32.776 Slovencev. Število odseljenih je padalo do leta 1998, nato je sledil porast (slika 2). Največ selivcev je bilo iz Osrednjeslovenske statistične regije, sledile so ji Podravska, Savinjska in Gorenjska statistična regija (Statistični letopis 2010).

Slika 2: Odseljevanje državljanov Slovenije v tujino 1992–2008

Figure 2: Emigration of Slovenia's citizens abroad 1992–2008

Vir/Source: Statistični urad ..., 2010

Klinar (1993) je v začetku devetdesetih let 20. st. ugotavljal, da bo Slovenija glede na svojo razvitost relativno hitro prešla fazo klasičnega tipa nacionalne države in dosegla fazo modernejši nacionalne države. K temu razvoju jo silita njena majhnost in nujnost vključevanja v mednarodne integracijske procese. Ugotavljal je, da zaradi razvojnih razlik med Slovenijo in razvitejšimi državami, ki bodo še dalj časa očitne, obstaja nevarnost za nadaljevanje in povečevanje bega možganov iz Slovenije (Klinar, 1993). Kljub izboljševanju gospodarske razvitosti (rasti BDP) prihaja v zadnjih letih do selitev mladih izobražencev zaradi pomanjkanja priložnosti (dela in možnosti napredovanja).

Selitveni prirast (razlika med številom priseljenih in odseljenih oseb) s tujino po državljanstvu Republike Slovenije, letno:

- po osamosvojitvi se je nekaj državljanov izselilo iz Slovenije, npr. leta 1992 se je v tujino preselilo 3848 ljudi. Poleg osebnih vzrokov je pri nekaterih k selitvi v tujino pripomoglo tudi politično nestrinjanje z oblastjo nove države;
- od leta 1993 do leta 1999 je bilo priseljevanje večje kot odseljevanje. Slovenija je postala samostojna država, kar je spodbudilo nekatere Slovence, razseljene po svetu, da so se preselili v novo nastalo državo. Na vračanje Slovencev iz Argentine je vplivala tudi gospodarska kriza v Argentini;
- leta 2000 je odseljevanje preseglo priseljevanje slovenskih državljanov in trend se povečuje (slika 3; Statistični urad ..., 2010). Odseljevanje so spodbudili procesi vključitve Slovenije v Evropsko unijo, s katerimi je Slovenija postala del območja prostega pretoka ljudi, kapitala, blaga in storitev. Slovenija v tem obdobju začasno, oziroma za stalno izgublja mlade izobražence.

Slika 3: Meddržavne selitve iz in v Slovenijo 1992–2008

Figure 3: International migrations from and to Slovenia 1992–2008

Vir/Source: Statistični urad ..., 2010

Iz statističnih podatkov je razvidno, da so selivci v povprečju (za obdobje 1995–2008) stari med 32 in 37 let – torej na višku ustvarjalne kariere. Zastopanost obeh spolov je približno enaka (Statistični urad ..., 2010).

7. SODOBNI TRENDI IZSELJEVANJA IZ SLOVENIJE

Iz rezultatov spletne ankete, v kateri je sodelovalo 777 državljanov Republike Slovenije, ki živijo v tujini in so se tja preselili po osamosvojitvi, je razvidno, da prevladujejo izseljenci v evropske države. Španija, Nemčija, Velika Britanija, Belgija in Avstrija so države, kjer živi največ teh Slovencev (slika 5). Od neevropskih držav izstopata po številu vključenih v raziskavo sodobnih slovenskih izseljencev Avstralija in Združene države Amerike (slika 4; Lapuh, 2010).

Slika 4: Država bivanja anketiranih izseljencev – svet

Figure 4: Country of residence of surveyed expatriates – World

Vir/Source: Anketiranje 15. 3. – 27. 4. 2010 (N=753); avtor: L. Lapuh

Slika 5: Država bivanja anketiranih izseljencev – Evropa

Figure 5: Country of residence of surveyed expatriates – Europe

Vir/Source: Anketiranje 15. 3. – 27. 4. 2010 (N=753); avtor: L. Lapuh

Sodobni slovenski izseljenci prihajajo tako iz urbanih kot s podeželskih območij Slovenije. Glede na pridobljene podatke ugotavljam, da manj razvita periferna območja Slovenije niso izvorna območja sodobnih selivcev, ravno nasprotno, izseljujejo se predvsem iz regionalnih središč. Tudi v tujini jih več kot 80 % živi v mestih z več kot 100.000 prebivalci. Najvišji delež selivcev po statističnih regijah (na 1000 prebivalcev) ima Osrednjeslovenska statistična regija, sledita ji Goriška in Notranjsko-kraška statistična regija (slika 6; Lapuh, 2010).

Slika 6: Delež izseljenih na 1000 prebivalcev po statističnih regijah

Figure 6: Proportion of expatriates in 1000 inhabitants by statistical regions

Vir/Source: Anketiranje 15. 3. – 27. 4. 2010 (N=611); avtor: L. Lapuh

Pričakovanja Slovencev kot izseljencev so precej odvisna od kulturnih krogov, v katerih se gibljejo, vezana so tudi na kulturne stike, ki jih imajo. Na selitve vpliva kombinacija ekonomskih, političnih in socialnih dejavnikov. Razloge za selitve namreč vidijo v kombinaciji dejavnikov odbijanja ('push' dejavniki), ki privedejo ljudi, da zapustijo območje, na katerem živijo, in dejavnikov privlačevanja ('pull' dejavniki), ki ljudi na neko območje privlačijo (Pirc, 2003). Posameznik upošteva razmerje med plačo doma in v tujini, želi vedeti, ali bo po prihodu dobil službo ali ne, pa tudi cena potovanja se mu zdi pomembna. Na selitev torej gleda kot na investicijo. Selitev se zgodi zaradi realnih in spreminjajočih se razlik v koristih, povezanih s specifičnimi željami po udobnejšem življenju, ki so na nek način zajete v plačah in najemninah. V uravnoteženem svetu ni potrebe po selitvah, pojavljajo pa se zaradi tega, ker se pri ljudeh spreminjajo njihov okus in želje, kar spreminja cene in zaslužke (Sjaastad, 1962). Demograf Everett S. Lee je uvedel še podrobnejšo razdelitev dejavnikov selitev.

Poleg dejavnikov priselitvenega in odselitvenega območja (dejavniki v izvornem in v namembnem območju) je uvedel še vmesne ovire (razdalja, priselitvena in odselitvena zakonodaja, prometna sredstva, nacionalne kvote selivcev, fizične ovire) in dejavnike osebne narave (Malačič, 2003).

Študij in delo sta najpogostejša vzroka selitve v tujino. Tisti, ki so šli v tujino zaradi zaposlitve, navajajo, da je bil razlog dobra ponudba za delo in višja plača, pri nekaterih je to bila odločitev delodajalca oziroma diplomatska napotitev. Evropsko unijo smatrajo kot enoten trg delovne sile, Bruselj pa kot center Evrope. Kar tri četrtine vprašanih je imelo pred preselitvijo možnost pridobitve ustrezne zaposlitve oziroma študija v Sloveniji. Od zaposlenih jih 42 % opravlja poklic, za katerega so se izsolali. Na študijsko izmenjavo so študentje šli (do enega leta) tudi zaradi mednarodno priznane univerze, oziroma študija jezika v državi, kjer je to večinski materni jezik. Nekateri študirajo v tujini na študijskih smereh, ki v Sloveniji niso na voljo, drugi so se odločili za podiplomski študij v tujini ali bili povabljeni na postdoktorski študij. Iz Slovenije so se preselili tudi zaradi partnerja (npr. zaradi poroke z državljanom države, kjer živijo), ekonomske situacije, zaradi boljše razvitosti ciljne države, jezika, kulture, podnebja, lastnega interesa, preteklih izkušenj, več priložnosti ali zaradi razmer v Sloveniji (Lapuh, 2010).

Četrtna sodobnih slovenskih izseljencev se je v tujino preselila za stalno. Nekateri ob odhodu iz Slovenije niso razmišljali o vrnitvi in trajanju bivanja v tujini. Trajanje prepuščajo okoliščinam, ki jih bodo privedle v naslednji selitveni dogodek, ali pa jih zadržale v državi, kjer živijo sedaj. Polovica selivcev biva v tujini manj kot dve leti, več kot polovica jih obišče Slovenijo nekajkrat letno (Lapuh, 2010).

Slika 7: Nameravani povratek v domovino po odhodu iz Slovenije

Figure 7: Planned returning to the homeland after the departure from Slovenia in years

Vir/Source: Anketiranje 15. 3. – 27. 4. 2010 (N=639); avtor: L. Lapuh

Tisti, ki se nameravajo vrniti, bi se vrnilo zaradi družine, staršev, domačega okolja, ker dolgoročno želijo živeti v Sloveniji in je tujina le nabiranje izkušenj, ker nameravajo nadaljevati študij v Sloveniji, zaradi prenehanja mandata, ker po dosegu pokojnine želijo preživeti starost v Sloveniji ter menijo, da možnost, oziroma misel, da se lahko vrneš, pomaga pri odločitvi za odhod v tujino (Lapuh, 2010).

Tisti, ki se ne nameravajo vrniti v Slovenijo, so navedli kot vzrok družino in partnerja iz te države, nimajo interesa živeti in delati v Sloveniji, tudi zaradi boljše plače in drugačnega stila življenja v tujini, ter dela v mednarodnih organizacijah, v Slovenijo pa se nameravajo vračati le poslovno in z namenom ohranjanja stikov s prijatelji in družino (Lapuh, 2010).

8. SODOBNA SLOVENSKA DIASPORA

Veliko število začasno ali stalno izseljenih v obdobju po osamosvojitvi Slovenije predstavlja ne le nov val slovenskega izseljenstva, temveč tudi novo slovensko diasporo. Rezultati spletne ankete kažejo, da je več kot tri četrtine selivcev mlajših od 35 let. Polovica je zaposlenih, 36 % je študentov. Omeniti je potrebno tudi, da del selivcev zaseda pomembne položaje v podjetjih ali so samostojni podjetniki. Med anketiranci je bilo tudi nekaj upokoјencev (Lapuh, 2010).

Število priseljenih, ki že pred prihodom v drugo državo najdejo zaposlitev v novem okolju, se zmanjšuje. To je bistvena sprememba značilnosti meddržavnih selitev v zadnjih dveh desetletjih (v primerjavi z obdobjem po drugi svetovni vojni), ki ima vrsto neugodnih posledic, kot je npr. visoka in naraščajoča stopnja brezposelnosti tujcev. S povečanim številom priseljenih oseb se ne povečuje več nujno tudi njihov delež med vsemi zaposlenimi in v aktivnem prebivalstvu, če merimo obseg absolutno (število aktivnih prebivalcev) ali pa relativno (delež tujcev v celotni delovni sili posamezne države) (Bevc in sod., 2000b).

Slika 8: Stopnja izobrazbe odseljenih

Figure 8: Level of education of expatriates

Vir/Source: Anketiranje 15. 3.–27. 4. 2010 (N=639); avtor: L. Lapuh

Sodobni slovenski izseljenci so izobraženi (slika 8). Prevladujejo selivci z visoko univerzitetno izobrazbo, sledijo pa jim tisti s srednjo splošno izobrazbo, vendar moramo imeti v mislih, da sem spadajo študentje, ki so gimnazijski maturantje in bodo čez nekaj let dosegli univerzitetno, oziroma visokošolsko izobrazbo. Omeniti je treba tudi dejstvo, da imajo nekateri posamezniki več kot en magisterij in da so nekateri tudi na postdoktorskem študiju. O begu možganov lahko govorimo pri izobražencih, ki so se preselili v tujino zaradi dela. Tisti, ki so v tujini študijsko, ne sodijo v to kategorijo. Največ selivcev ima ekonomsko izobrazbo, z manjšo zastopanostjo sledita pravo in politologija (Lapuh, 2010).

Skoraj polovica selivcev je bila ob odhodu v tujino samska – posledično se jih je več kot polovica preselila sama. Tretjina jih živi v gospodinjstvu s še eno osebo. Polovica sodobnih selivcev s partnerjem in otroki vsakodnevno govori slovensko. Polovica vseh vključenih v raziskavo ima v službi, oziroma na fakulteti sodelavce/sošolce, ki so Slovenci. Sem sodijo študenti, ki imajo slovenske vrstnike, predstavniki slovenskih podjetij v tujini, diplomatski predstavniki ter zaposleni v inštitucijah Evropske unije v Bruslju in Luksemburgu, kjer imajo tudi slovenske sodelavce (npr. slovenski oddelek; Lapuh, 2010).

Samo 20 % izseljencev je odjavilo stalno bivališče v Sloveniji, kar pomeni, da ostalih 80 % sodelujočih v anketi ni evidentiranih v statističnih podatkih. Po pravilih bi moral vsak, ki se vsaj za tri mesece preseli v tujino, sporočiti odsotnost pristojnim organom na svoji upravni enoti v Sloveniji. Selitve znotraj Evropske unije je še posebno težko spremljati zaradi notranje odprtosti meja in pravic, pridobljenih z evropskih državljanstvom. Le 8 % jih ima državljanstvo države, kjer živijo. Z evropskim državljanstvom se je v Evropski uniji verjetno zmanjšala tudi potreba po pridobivanju državljanstev nacionalnih držav, tudi ni več potrebe po delovnih vizah. Samo nekatere države dovoljujejo le eno državljanstvo; tudi Slovenija dovoljuje več državljanstev – ni se potrebno odpovedati slovenskemu, če zaprosiš za državljanstvo druge države (Lapuh, 2010).

Kvaliteto življenja v državi, kjer živijo, več kot polovica ocenjuje za višjo kot v Sloveniji (pričakovati je, da se ljudje selijo v okolje, kjer je višja kvaliteta življenja kot v domovini). Bivanje v tujini je lahko za izseljenca težka izkušnja, a hkrati tudi priložnost, da si ustvari želen življenjski standard. Seveda pa je končni uspeh odvisen od součinkovanja mnogih dejavnikov, med njimi so tudi naklonjenost oziroma nenaklonjenost okolice, iznajdljivost posameznika, inovacijam in podjetniškem okolju naklonjena zakonodaja ter politika države. 55 % odstotkov anketirancev meni, da je njihov življenjski standard višji, oziroma celo mnogo višji kot je bil v Sloveniji, 30 % meni, da je enak (Lapuh, 2010).

Intenzivnost čutenja slovenske nacionalne pripadnosti pri selivcih je močna, kar pomeni, da izražajo in da čutijo pripadnost slovenskemu narodu (slika 9). Intenzivnost pripadnosti državi, kjer živijo, je nizka. Pripadnost Evropski uniji ocenjujejo kot srednjo – občutek evropske pripadnosti se pri ljudeh ni tako razširil, kot so pričakovali. Iz tega razberemo, da se sodobni izseljenci opredeljujejo sprva kot Slovenci, nato Evropejci, sledi pa pripadnost državi, kjer živijo. Nekateri se počutijo kar državljani sveta (Lapuh, 2010).

Slika 9: Intenzivnost čutenja nacionalne pripadnosti Sloveniji in Evropski uniji
 Figure 9: The intensity of national identity and identification with European Union

Vir/Source: Anketiranje 15. 3. – 27. 4. 2010 (N=650); avtor: L. Lapuh

Slovenski mediji namenjajo Slovencem zunaj Republike Slovenije različne oddaje, oziroma serije oddaj na televiziji in radiu. Članki o Slovencih na tujem se objavljajo tudi v časopisu (Pospeh, 2009). Tematika Slovencev po svetu v slovenskih (dnevni) medijih ni zadostno zastopana, tako da Slovenci v domovini niso dovolj obveščeni o slovenskih rojaki po svetu.

Večino informacij o dogajanju v Sloveniji sodobna slovenska diaspora prejema prek interneta, najsi bodo to spletne strani televizijskih hiš in časopisov, oziroma poslušanje radijskih in gledanje televizijskih postaj. Spletna stran <http://www.slovenija-danes.slo-venci.si> je spletni portal Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu.

Internet je pomemben medij ohranjanja narodne in kulturne dediščine med Slovenci po svetu, vendar se v zadnjem času hitro spreminja, kar pomembno vpliva na uporabnike. Tako je v zadnjem času relativno statično, enosmerno komunikacijo 'klasičnih' spletnih strani nadomestilo bolj interaktivno komuniciranje na forumih, blogih in nadgradnjah spletnih strani. A tu je čedalje težje najti kriterije za vrednotenje gradiva, oziroma za ugotavljanje, kaj v teh primerih sploh je narodna in kulturna dediščina. Gradivo tako postane kar celotna razprava, komunikacija določenih skupin, ki svoja virtualna srečanja prenašajo tudi v fizični svet (Mikola, Gombač, 2008). Z internetom so se nove oblike družbenosti začele naslanjati na mreže nove, elektronske vrste in začela se je promocija ideje virtualnih skupnosti. Te skupnosti naj bi imele svoje lastne značilnosti (Castells, 2001). Na Facebooku trenutno obstaja nekaj prijateljskih skupin, ki se zbirajo okoli tematik, povezanih s Slovenci po svetu. Pomen virtualnega prostora je v zadnjem desetletju zaznamoval tudi študije diaspor po svetu in transnacionalnih skupnosti, spremenil se je tudi sam pomen prostora (Mikola, Gombač, 2008).

8.1. Organiziranost in povezanost sodobnih slovenskih izseljencev

Sodobni selivci so individualisti, ki ne čutijo tolikšne potrebe po povezovanju znotraj slovenske skupnosti kot so jo starejše generacije izseljencev. Folklorja jih ne povezuje, raje se družijo neformalno. Nekaterim se je Slovenija celo zamerila in so sedaj zadovoljni z okoljem, v katerem bivajo. Tehnološke in druge možnosti, npr. internet in nizkocevnovni prevozniki, omogočajo pogostejše stike z domovino. Pojavljajo se tudi nove oblike povezovanja – virtualne (npr. skupine Slovencev po svetu na facebooku, forumi).

Slovenci v Bruslju so primer novo nastale imigrantske skupnosti z nekaj posebnostmi, ki izhajajo iz statusa in položaja tega mesta. Selitve Slovencev v Bruselj uvrščamo med izseljenstvo znotraj Evropske unije. Značilne so za obdobje po letu 2003. Gre predvsem za visoko izobražene mlade ljudi (kar 65 % anketirancev ima univerzitetno izobrazbo ali magisterij).

V Bruslju živi in dela približno 500 Slovencev:

- 55 je zaposlenih v Evropskem parlamentu;
- več kot sto jih dela v Evropski komisiji, nekaj manj kot sto na Svetu Evropske unije;
- okrog sto jih deluje na treh slovenskih diplomatskih predstavništvi: pri zvezi Nato, Kraljevini Belgiji in Evropski uniji;
- lobisti in poslovneži, duhovniki, učitelji slovenščine v evropskih šolah ter partnerji in otroci zaposlenih (Žajdela, 2009).

Spletna stran BruSlov.net (<http://bruslov.net>) obstaja od junija 2005 in je namenjena vsem Slovincem (po rodu in srcu) ter njihovim prijateljem, ki živijo v Bruslju in okolici. Njena osnovna cilja sta izmenjava informacij o družabnih prireditvah in praktičnih vidikih življenja v prestolnici Evrope ter vzpostavljanje stikov znotraj slovenske skupnosti (Bruslov.net, 2010).

V Avstralijo se Slovenci preseljujejo s posredovanjem dveh migracijskih agencij: *Active Migration* in *Australia needs you*, katere lastnika sta Slovenca, sodobna migranta, ki trenutno živita in delata v Avstraliji. Kar polovica anketiranih iz Avstralije se je tja preselila za stalno.

9. POLITIKA REPUBLIKE SLOVENIJE DO SODOBNEGA IZSELJEVANJA

Odnos med Republiko Slovenijo in Slovenci po svetu temelji na ustavnem načelu skrbi za Slovence izven Republike Slovenije. Odseljevanje in vračanje državljanov je svobodno. Republika Slovenija vzdržuje kontinuiran dialog z državami, v katerih bivajo Slovenci, in spremlja izvajanje mednarodnih pogodb, ki zadevajo položaj Slovencev zunaj njenih meja. Diplomatska predstavništva in konzulati Republike Slovenije razvijajo sodelovanje s Slovenci, njihovimi organizacijami in ustanovami.

Državni instrumenti imajo malo posluha do sodobnih selitvenih procesov iz Slovenije. Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu ne spremlja sistematično sodobnih selitvenih tokov iz Slovenije. Pomembne so posledice, ki nastopajo

z realno selitveno politiko na demogeografsko situacijo v državi in na stike s sodobno slovensko diasporo po svetu. Potrebna bi bila aktivna selitvena politika, ki bi zajemala sodobne selitve iz Slovenije in ki bi spodbujala, da bi izkušnje posameznikov, pridobljene v tujini, bile tudi Sloveniji v korist, ter da bi posamezniki imeli priložnost kariere in dobro plačane zaposlitve v domovini – preprečevanje bega možganov.

Ukrepi, ki bi vodili k uresničevanju selitvene politike so:

- preprečevanje vzrokov množičnih selitev (ustvarjanje priložnosti doma);
- povezave selitvene politike z drugimi relevantnimi politikami (sodelovanje med ministrstvi);
- mednarodno primerljiva in s pravnim redom Evropske unije usklajena pravna ureditev selitev;
- vzpostavitev pogojev, v katerih lahko selitveni procesi predstavljajo spodbudo ekonomskemu in družbeno-kulturnemu razvoju;
- omogočanje razvoja znanstvene in raziskovalne dejavnosti kot podpore za načrtovanje selitvene politike.

10. SKLEP

Zanimanja za selitve po svetu je vse več. Glavna razloga sta globalizacija in nova doba informatike, ki ljudem približujeta oddaljene države. Čas množičnega izseljevanja je že zdavnaj mimo, vendar število Slovencev, ki se letno preseli v tujino, ni zanemarljivo. Za leto 2008 jih statistika beleži 4766 (Statistični letopis 2010), niso pa vključeni tisti, ki pristojnim ne sporočijo svoje začasne odsotnosti. Slovenija je ponovno postala emigracijska država.

Ekonomski razlog izseljevanja državljanov je prisoten pri iskanju priložnosti za kariero in dobro delovno mesto (še posebej pri visoko izobraženih Slovencih – beg možganov). Ekonomski razlogi niso prevladujoči pri teh, ki se selijo zaradi partnerja, družine ali študija. Glavnega ciljnega območja selitev ni bilo mogoče določiti.

V prihodnje lahko pričakujemo odločanje mladih za krajšo zaposlitev v drugi državi, zlasti tistih, ki že imajo določeno izkušnjo mobilnosti med študijem v okviru študentskih izmenjav med univerzami. Evropska unija spodbuja mobilnost in jo regulira. Menim, da v bližnji prihodnosti ne bo prišlo do množičnih selitev Slovencev v tujino, predvsem zaradi navezanosti na domače okolje. Potrebno pa bi bilo poskrbeti za priložnosti in pogoje, da bi morebitni povratniki pridobljeno znanje v tujini lahko uporabili doma.

Viri in literatura

- Bade, K. J., 1993. Deutsche im Ausland – Fremde in Deutschland, Migration in Geschichte und Gegenwart. München, C. H. Beck, 542 str.
- Bevc, M., Prevolnik Rupel, V., Verlič Christensen, B., 2000a. Meddržavne selitve in imigracijska politika v razvitih državah s poudarkom na državah Evropske zveze. IB revija, 34, 2, str. 72–88. Ljubljana.

- Bevc, M., Prevolnik Rupel, V., Verlič Christensen, B., Stanovnik, P., 2000b. Migracije v Sloveniji v luči vključitve v EU. Ljubljana, Inštitut za ekonomska raziskovanja, 107 str.
- Bevc, M., 2010. Raziskovanje sodobnega izseljevanja iz Slovenije na Inštitutu za ekonomska raziskovanja. Ljubljana (osebni vir, marec 2010).
- Borjas, G. J., 1999. *Heaven's door: immigration policy and the American economy*. Princeton, Princeton University Press, 263 str.
- Boyle, P. J., Halfacree, K., Robinson, V., 1998. *Exploring contemporary migration*. Harlow, Longman, 282 str.
- Bufon, M., 1997. Prostor, meje, ljudje. Trst, Slovenski raziskovalni inštitut, 439 str.
- BruSlov.net, 2010. URL: <http://bruslov.net> (Citirano 5. 3. 2010).
- Castells, M., 2001. *The Internet galaxy: reflections on the internet, business, and society*. Oxford, Oxford University Press, 292 str.
- Drnovšek, M., 2007. Raziskovanje slovenskih izseljencev: stare paradigme in nove perspektive. *Nova revija*, 26, str. 225–233. Ljubljana.
- Drnovšek, M., 2010. Vzroki za izseljevanje Slovencev v zadnjih dveh stoletjih. URL: http://www2.arnes.si/~krsrdl/conference/Speeches/Drnovsek_slo.htm (Citirano 8. 1. 2010).
- Eurostat Yearbook, 2003. Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities (optični disk).
- Frank, B., 2004. Migracije delovne sile znotraj Evropske unije. Seminarska naloga. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 40 str.
- Genorio, R., 1981. Geografsko proučevanje mednarodnih migracij: teoretski in metodološki okvir proučevanja na primeru slovenskega izseljenstva v Kanadi. *Geographica Slovenica*, 12, str. 193–210. Ljubljana.
- Jones, H., 1990. *Population geography*. 2nd ed. London, Paul Chapman Publishing, 321 str.
- Kavaš, D., Majcen, B., Stanovnik, P., Slabe Erker, R., Bevc, M., Koman, K., Križanič, F., Oplotnik, Ž., 2006. *Investicijske prioritete v RS v obdobju 2007–2013*. Ljubljana, Inštitut za ekonomska raziskovanja in Ekonomski inštitut Pravne fakultete, 232 str.
- Klemenčič, M. M., Lipovšek, I., 2002. *Geografija Slovenije 1. Učbenik za 3. letnik gimnazij*. Ljubljana, DZS, 107 str.
- Klinar, P., 1993. *Sodobne evropske migracije in Slovenija. Dve domovini: razprave o izseljenstvu*, 4, str. 199–217. Ljubljana.
- Lapuh, L., 2010. *Geografski vidiki sodobnega izseljevanja iz Slovenije. Diplomsko delo*. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 166 str.
- Malačič, J., 2003. *Demografija – teorija, analiza, metode in modeli*. 4. izd. Ljubljana, Ekonomska fakulteta, 378 str.
- Massey, D., 1993. Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and development review*, 19, 3, str. 444–460. New York
- Medved, F., 1999. Slovenija v svetu migracij. *Glasnik Unesco*, 30, 63, str. 6–12. Ljubljana.
- Medved Cvikel, B., 2008. *Geografska analiza vračanja zdomcev iz Nemčije v Slovenijo. Diplomsko delo*. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 146 str.
- Mikola, M., Gombač, J., 2008. Internet kot medij ohranjanja narodne in kulturne dediščine med Slovenci po svetu: stare dileme novih rešitev. *Dve domovini: razprave o izseljenstvu*, 28, str. 39–56. Ljubljana.

- Ministrstvo za delo družino in socialne zadeve: selitve znotraj EU. 2010. URL: <http://www.mddsz.gov.si> (Citirano 7. 3. 2010).
- Nolan, A., 2000. Irish graduate mobility and the EU. Diplomsko delo. Dublin, University College Dublin, 135 str.
- Pirc, J., 2003. Učinek širjenja EU na migracijska gibanja v srednjeevropskih in baltskih državah. Diplomsko delo. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 140 str.
- Popisi na Slovenskem 1948–1991 in Popis 2002. 2001. Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije. URL: <http://www.stat.si> (Citirano 28. 12. 2009).
- Pospesh, S., 2009. Slovenska imigracija v Kanadi. Magistrsko delo. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede, 280 str.
- Ravbar, M., 1974. Slovenski izseljenci po svetu. *Geographica Slovenica*, 3, str. 168–178. Ljubljana.
- Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije. 2002. Uradni list RS, 106 (6. 12. 2002). URL: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=2002106&stevilka=5265> (Citirano 14. 1. 2010).
- Sjaastad, L. A., 1962. The costs and returns of human migration. *Journal of political economy*, 70, 5, 80–93. Chicago.
- Slovenija in Evropska unija: o pogajanjih in njihovih posledicah. 2003. Ljubljana, Urad Vlade RS za informiranje, 151 str.
- Statistični letopis Republike Slovenije 2009. URL: <http://www.stat.si/letopis/LetopisPrvaStran.aspx?leto=2009&jezik=si> (Citirano 17. 1. 2010).
- Statistični letopis Republike Slovenije 2010. URL: <http://www.stat.si/letopis/letopisprvastran.aspx> (Citirano 11. 1. 2010).
- The history of the European Union. The European citizenship. 2009. URL: <http://www.historiasiglo20.org/europe/index.htm> (Citirano 21. 1. 2010).
- Večerni gost: Tony Lenko – kako daleč je Avstralija? URL: http://www.rtvsl.si/odprtikop/vecerni_gost/tony-lenko-kako-dalec-je-avstralija (Citirano 7. 2. 2010).
- Zaposlovanje v EU. 2010. Evropska komisija. URL: <http://ec.europa.eu> (Citirano 25. 2. 2010).
- Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. URL: <http://www.ess.gov.si> (Citirano 7. 3. 2010).
- Zupančič, J., 1998. Zdomstvo. V: *Geografski atlas Slovenije*. Ljubljana, DZS, str. 170–171.
- Zupančič, J., Fridl, J., Kladnik, D., Lipej, B., Mihevc, B., Orožen Adamič, M., Perko, D., 2001. *Nacionalni atlas Slovenije*. Ljubljana, Rokos, 191 str.
- Žajdela, I., 2009. Slovenija je zanimiva za mlade generacije Slovencev: pogovor s Klemenom Žumrom. *Družina*, 31 (2. 8. 2009), str. 5. Ljubljana. URL: <http://www.klemen-zumer.eu> (Citirano 26. 2. 2010).

GEOGRAPHICAL VIEWS ON CONTEMPORARY EMIGRATION FROM SLOVENIA

Summary

People all around the world are getting more and more interested in migration. The main reasons are globalization and a new age of informatics which bring remote countries and better opportunities closer to the people. The time of mass emigration has already passed by, however the number of Slovenians who yearly emigrate abroad is not negligible. Contemporary emigration is an ongoing process. As it is not a mass process, the impact on regions of origin is small. For the year 2008, statistics noted 4,766 emigrants from Slovenia (Statistical Office of the Republic of Slovenia, 2010), not including those who did not report migration. So, Slovenia has become an emigration country again.

Economical reasons for emigration include the possibilities for a career and a good job (especially for people with high education – brain drain). However, economical reasons are not present for the emigration because of a partner, family or study. The main emigration territories could not be determined.

We can expect that more and more young people will decide to work abroad, especially if they already have an experience of mobility during the study. The European Union stimulates mobility on the one hand, and regulates it on the other hand. In the near future, mass migrations from Slovenia are not expected, especially because of the attachment to their home environment. The opportunities and conditions for people who return home should be provided at home, too, so they could be able to use the skills they obtained abroad.

(Translated by the author)